

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
וישב
כסלו ה'תשע"ז ב'שכ"ח
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

נושאי השיעור:

כ"ב הגזירות שגזרו היונים על עם ישראל.

מדוע לא נזכרו הגזירות הללו במגילת בני חשמונאי, אלא רק שלושת הגזירות 'שבתא וירחא ומהולתא'.

בשמונת ימי החנוכה, רמוזים שלושת הגזירות העיקריות הללו, שבתא וירחא ומהולתא. השלמה (ותירוץ לשאלה) בעניין המלה "הַדְּבָרוֹהִי" והמלה "רברבנוהי" במגילת בני חשמונאי, והבנת שינויי הלשון שם.

שורש מנהג האשכנזים לעשות בבית הכנסת צורת אריות עם לשון אש היוצאת מפיהם, מעשה שהיה.

הוספת דברים בעניין שאין להשתמש במלה חנוכיה, אלא בשם מנורת חנוכה.

מה ההבדל בין מניעת השימוש במלה חנוכיה, לבין השימוש במלה סביבון.

מהו המקור למשחק סביבון, ולרעשן שבפורים.

מהיכן המקור לתחפושות בפורים, והאם הדבר מותר.

בעניין בישולי גויים בסופגניות.

מהו המקור לשם "חג האורים" כלפי ימי החנוכה.

דברי מרן שליט"א בשבח הקובץ "מועדי השם" על הלכות חנוכה.

לאחר השיעור: קריאת מגילת בני חשמונאי ליום א' דחנוכה ע"י הציבור, ומסיבת חנוכה.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642

שלוחה 6

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור במערכת קול הלשון – 505

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 381

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741. נא לתאם זאת לפני השיעור.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים,

ימלא המקום ב"ה כל משאלות ליבם לטובה. אכ"ר.

השיעור מוקדש לעילוי נשמת רבי אפרים שלום
בן זכריה דוכן, תנצב"ה.

כ"ב הגזירות שגזרו היונים על עם ישראל.

מדוע לא נזכרו הגזירות הללו במגילת בני
חשמונאי, אלא רק שלושת הגזירות 'שבתא
וירחא ומהולתא'.

בשמונת ימי החנוכה, רמוזים שלושת הגזירות
העיקריות הללו, שבתא וירחא ומהולתא.

נפשי ליי' מְחַכָּה, ואודה לו בנס חנוכה. והלילה
זכינו להגיע ולהדליק נר ראשון של חנוכה.

כידוע, היונים גזרו גזירות קשות על עם ישראל.

רבינו הרמב"ם בריש הלכות חנוכה [פרק שלישי
מהלכות מגילה וחנוכה הלכה א'] כותב כך, בבית
שני, כשמלכי יון גזרו גזרות על ישראל וביטלו
דתם, ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות,
ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם, ונכנסו להיכל
ופרצו בו פרצות וטימאו הטהרות, וצר להם
לישראל מאד מפניהם, ולחצום לחץ גדול, עד
שריחם עליהם אלהי אבותינו, והושיעם מידם
והצילם, וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים
והרגום, והושיעו ישראל מידם. והעמידו מלך
מן הכהנים, וחזרה מלכות לישראל יתר על
מאתים שנים, עד החרבן השני. הרמב"ם לא
מפרט, מה היו הגזירות.

במגילת בני חשמונאי, אשר יש קוראים לה
מגילת אנטיוכס, אצלינו זה נפוץ יותר בשם
מגילת בני חשמונאי, ובעז"ה לאחר השיעור
נקרא את ההתחלה, מוזכר שם שלש גזירות.
כל הזמן, ארבע פעמים, מוזכרות הגזירות
הללו במגילה, שבתא וירחא ומהולתא.

דהיינו, היונים גזרו על 'שבתא', שח"ו עם
ישראל יחללו את השבת. 'ירחא', זה החודש.
ישנו נידון בכך, בין המפרשים, מה בדיוק
הכוונה. 'ומהולתא', זה ברית מילה.

לגבי 'ירחא', נלע"ד בס"ד כי הפירוש העיקרי
הוא, שבזמנם היה בראש חודש זמן של לימוד
תורה ציבורי. מעין 'בר בי רב דחד יומא'.
באופן קבוע, בראש חודש, הם היו עושים
ביטול מלאכה. כל הציבור, מקצה עד הקצה,
התאספו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, בכדי
ללמוד תורה. והגויים גזרו, לבטל את היום
הזה, את ראש חודש.

אם-כן צריכים להבין, למה לא כתוב במפורש,
'אורייתא'? מדוע לא כתוב, שבתא ואורייתא
ומהולתא? למה כתוב 'ירחא'? נכון שהדבר
היה נוגע לראש חודש, אבל בעצם, מטרת
היונים היתה, למנוע את לימוד התורה.

כמו-כן, מדוע לא נזכרו כל יתר הגזירות? הרי
היו הרבה גזירות, באותו הזמן. אספתי בס"ד
את כולם (בנפלאות מתורתך פרשת האזינו,
ע"פ דור עיקש ופתלתול), מה שמוזכר בהרבה
ספרים, בקדמונים ובמדרשים, ובסה"כ היו
עשרים ושתים גזירות, אשר פירטו אותם. אולי
היו עוד גזירות, אבל בכל אופן, אלו הגזירות
אשר הוזכרו במפורש בספרי הקדמונים,
ובמדרשים, ובפיוטי הקדמונים, שהיה להם
מקורות לכך.

ואלו הן. שבת, חודש, ומילה, הרי אלו שלש.

ד' לחקוק על קרני השוורים, שאין לבעליהם
חלק באלהי ישראל, וכן על דלתות הבתים.
זהו דבר ידוע, הרמב"ם מזכיר זאת באיגרותיו.
ה' שלא להזכיר שם שמים על פיהם. זאת גזירה
קשה מאד, רחמנא ליצלן. זאת בכדי להשכיח
את האמונה, לא להזכיר שם של הקב"ה.
שלא לענות אמן, ושלא לומר 'ברוך אתה'.
אפילו דברים פשוטים ויסודיים, אשר ח"ו היה
עלול להישכח מהילדים, מן הדור הבא. אפילו
ברוך אתה, זה היה ח"ו סכנת מות. וכן, לענות
אמן. זהו דבר ידוע, מהרי"ץ זיע"א מביא זאת
בעץ חיים [ח"א דף ע"ו עמוד א'], בשם מהרי"ו.
לכן אומרים 'אין כאלהינו וכו', שזה ר"ת אמן

כדיני הגויים. כגון, ירושת הבת. זהו דבר ידוע, מובא במגילת תענית, שהצדוקים היו אומרים שהבת יורשת עם הבן. וחכמי ישראל אמרו, כי על פי התורה, זה לא נכון. אפשר לתת מתנה לבת, אבל לא בתורת ירושה. אבל הם גזרו, שכך ידונו, שגם הבת תירש.

י"ט שלא יעלו ביכורים לירושלם. כי שלא יביאו עצים למערכה. כ"א שלא יגמלו חסדים. זהו דבר מעניין. מפליא מדוע. הדבר מובא בפרי מגדים, או"ח ריש סימן תר"ע. שלא יעשו חסדים, האחד עם השני. מה הפריע ליוונים בזה? אולי כוונתם היתה, בכדי שיהיה ריחוק בין האחד אל השני, שלא תהיה אהבה ואחוה ושיתוף פעולה. כ"ב שלא יתפללו להקב"ה.

אלו עשרים ושתים גזירות, אשר פירטו אותם.

א"כ קשה, מדוע לא הביאו את הגזירות הללו, במגילת בני חשמונאי? למה הזכירו רק את 'שבתא וירחא ומהולתא'?

שאלה שלישית, ששואלים כבר הקדמונים, מדוע בחנוכה בחו"ל עושים גם שמונה ימים? הרי בכל החגים עושים כך, משום ספיקא דיומא, כיון שלא יודעים בקיבועא דירחא. כפי שבכל החגים הם עושים יומיים, כגון בשבועות, עושים יומיים. וכן בפסח, עושים בחו"ל יום טוב שני של גליות. וכן בחג סוכות, עושים תשעה ימים. א"כ, הם היו צריכים לעשות גם את חנוכה, תשעה ימים.

אותו הדבר לגבי פורים, מדוע הם עושים את פורים רק יום אחד. הרי את פורים עושים, ביום י"ד באדר. וערים המוקפות חומה, ביום ט"ו באדר. למה לא עשו, שבחו"ל יהיה פורים יומיים?

הראשונים מתרצים על כך, כי כיון שחנוכה ופורים הם מדרבנן, 'מדבריהם', מדברי סופרים, זה לא מן התורה, לכן לא החמירו בכך. רק לגבי חגים שהם מן התורה, החמירו

וברוך אתה וכו'. פירסמנו זאת בחוברת מאי חנוכה [נר שליש], בכדי לחזק את עניין אמירת אין כאלהינו, ואת עניין החינוך לילדים. [עיי' עוד בשיעור מוצ"ק ויגשת שש"ו]. לא אאריך כעת על הגזירות הללו, כיון שזאת לא המטרה. ו' שכל בתולה הנישאת תיבעל להגמון תחילה. ז' פריה ורביה. מי שאשתו הולכת לטבילה, ידקר בחרב.

ח' מי שיכתוב כתובה לאשתו, יקרעו אצבעותיו. בזמנם כנראה היה מקובל, שהבעל כותב בעצמו את הכתובה לאשתו, ולא הרב. כל אחד היה כותב את הכתובה לאשתו, כיון שזה שטר התחייבות. מדה כנגד מדה, קרעו לו את האצבעות, למען ישמעו וייראו. ט' ביטול קרבן התמיד. י' הדלקת הנר בבית המקדש. י"א חג הסוכות ושמיני עצרת.

י"ב שלא יעסקו בתורה. זה לפי הפירוש, שהתורה וה'ירחא', אלו שני דברים. הרי ישנם פירושם אחרים, לגבי 'ירחא'. יש אומרים שהכוונה היא, קידוש החודש ע"י בית הדין. דהיינו, זה לא מצד ביטול תורה, אלא שביה"ד לא יקדשו את החודש. או שלא לברך על הלבנה, או שלא להקריב קרבן ר"ח. ישנם כמה וכמה פירושים, מה הפירוש 'ירחא'. זהו הפירוש העיקרי. תכף נראה, שישנה הוכחה לכך. י"ג שיאכלו חזיר וכל דבר פיגול. י"ד שלא יעשו בריח או מסגור לפתחי בתיהם. ט"ז שיעבדו עבודה זרה. ט"ז כל מי שקורא את שמו יהודי, רח"ל.

י"ז שיחגגו יום הולדת כמנהג הגויים. הדבר מובא, בתורתן של ראשונים על הירושלמי מסכת ראש השנה. לא יודעים זאת, כיון שהדבר אינו מפורסם. המנהג לחגוג יום הולדת, זה מנהג אומות העולם, כפי שנאמר, יום הולדת את פְּרָעָה [בראשית מ', כ']. זאת בעצם היתה גזירה של יונים, בקום עשה, לחגוג את החגיגה הזאת כתרבות הגויים. י"ח שידונו

בגלל הספק. אבל בדרבנן, לא החמירו. כך מתרץ ספר העתים, הובא בארחות חיים. גם באבודרהם הדבר מובא, בסיגנון קצת אחר. וכן תירץ הפרי חדש, ועוד כמה אחרונים.

בעצם, אם היו שואלים אותנו את השאלה הזאת, לגבי פורים, מדוע לא עושים פורים יומיים, היה לנו תירוץ אחר, בדרך הלצה. כי בפורים, מספיק והותר שמשגעים יום אחד, לא צריך יומיים. יתכן לדון אפילו על יום אחד אם זה כדאי וראוי. במלים אחרות, חז"ל ידעו ברוח הקודש, שהאנשים ישתכרו וישתגעו יותר מדאי, לכן הם אמרו, שמספיק יום אחד. אבל זהו תירוץ, רק בדרך הלצה. אולם לפי ההלכה, התשובה היא כפי שאמרנו לעיל.

בכל זאת, עדיין ישנה מקום לשאלה, למה לא קבעו משום ספיקא דיומא, שיהיו בחו"ל תשעה ימי חנוכה? מדוע רק שמונה ימים?

נשאלת שאלה נוספת, שאלה רביעית, זאת הקושיא המפורסמת של הבית יוסף, שיש עליה הרבה תירוצים [יצא לאור השנה ספר עם 500 תירוצים. העורך], אבל בעז"ה לפי מה שנאמר, נתרץ את כל הקושיות הללו בס"ד במהלך אחד. השאלה היא, שהיה צריך לעשות שבעה ימים, ולא שמונה ימים. שהרי לפי הפשטות, היה להם פך שמן שהספיק ליום אחד. א"כ יוצא, שהנס התחיל מן היום השני, אבל לגבי היום הראשון, היה מספיק שמן בכדי להדליק את המנורה. כך כתוב [שבת כ"א, ב'], ולא היה בו אלא להדליק יום אחד.

אלו ארבע השאלות.

ישנו תירוץ נחמד, יפה מאד, לשאלה הזאת, [עיי' להחיד"א בספר ראש דוד, תחילת פרשת מקץ], בהקדים מה שכתבו המפרשים, כי בשמונת ימי החנוכה, שאנו עושים זכר לנס, אנחנו כוללים ומזכירים, יש בהם זכר וזיכרון, לגזירות הללו, 'שבתא וירחא ומהולתא'.

דהיינו, שבת, וראש חודש, כפי שאמרנו שזה היה יום שלמדו בו תורה, וברית מילה. לגבי שבת, הרי אין שבעה ימים, בלי שבת. לכן, חייב להיות בחנוכה, יום שבת. ולגבי ירחא, ראש חודש טבת, חל תמיד בימים האחרונים של חנוכה. ולגבי מהולתא, ברית מילה, זה כנגד שמונת ימי חנוכה. לכן קבעו, שמונת ימי חנוכה.

בכך מתורצת, קושיית הבית יוסף. כי בעצם, היה מספיק לעשות שבעה ימים, אין הכי נמי, כך היה צריך להיות, אבל אם היינו עושים כך, לא היה זכר לגזירה על ברית מילה. לכן קבעו שמונה ימים, בכדי שייזכר העניין של ברית מילה, שהוא ביום השמיני.

ובכך גם מתורצת השאלה, מדוע בחו"ל לא קבעו תשעה ימים. כי אם היו קובעים שבחוץ לארץ יעשו חנוכה תשעה ימים, לא היה זכר לעניין הברית מילה.

והסיבה שלא הזכירו במפורש 'אורייתא', מדוע לא כתוב 'שבתא ואורייתא ומהולתא', הרי זהו העיקר, ראש חודש רק היה היום שקבעו ללמוד, אבל העיקר מבחינתם היה עניין לימוד התורה, א"כ מדוע לא מוזכר 'אורייתא'?

אלא התשובה, סוף מעשה במחשבה תחילה. דהיינו, כאשר כתבו במגילת בני חשמונאי את הגזירות, רצו לרמוז מה שנקבע בסוף. כאשר קבעו את ימי החנוכה לדורות, כימי שמחה והלל והודאה, זה היה ע"ש ה'ירחא', כלומר על שם ראש חודש טבת. לכן, הזכירו את ראש החודש, כי ב'זכר לנס', כאשר עשינו את שמונת ימי חנוכה, וחייב להיות שר"ח טבת יחול בימי החנוכה, ממילא לא כתבו 'אורייתא', אלא 'ירחא', בכדי שתבין שאח"כ עשינו זכר לנס, שזה יצא בראש חודש.

א"כ, שלושת השאלות מתורצות.

השלמה (ותירוץ לשאלה) בעניין המלה "הַדְּבָרוֹהִי" והמלה "רַבְּרַבְנוּהִי" במגילת בני חשמונאי, והבנת שינוי הלשון שם.

כתוב במגילת בני חשמונאי כך, ענה ואמר להדברוהי, הלא ידעתון עמא יהודאי די בינתנא, לאלהנא לא פלחין, ונימוסנא לא עבדין, ודתי מלכא שבקין, למעבד דתיהון. ואף אינון משברין ליום תבר מלכיא ושלטוניה, ואמרינן אמתי ימלוך עלינא מלכא, ונשלוט בימא וביבשתא וכו'. כען אתו ונסק עליהון, ונטל מנהון קימא דגזיר עליהון, שבתא וירחא ומהלתא. זהו הרעיון של אנטיוכס. והוא מתייעץ, 'עני ואמר להדברוהי, הוא שואל אותם, מה אתם אומרים?

שם בהמשך כתוב, ושפר פתגמא דנא בעיני רברבנוהי, ובעיני כל חילותיה. הם קיבלו את ההצעה. אמרו לו, אתה צודק, זהו רעיון טוב, והולכים על זה. הוא התלהב מכך שקיבלו את הרעיון שלו, והזדרז לעשות זאת. בה שעתא, דהיינו מיד, קם אנטיוכס מלכא, ושלח בניקנור תניניה בחיל רב ועם סגי, ואתא למדינתא ירושלם.

לפני כמה שיעורים [בשיעור מוצש"ק חיי שרה ה'תשע"ז], שאלנו על איזה דיוק כאן במגילה. בהתחלה כתוב, 'עני ואמר להדברוהי'. דהיינו, הוא אמר זאת למנהיגים שלו, ליועצים שלו. זהו לכאורה הפירוש המדויק של המלה 'הדברוהי'. ואחר כך כתוב, 'ושפר פתגמא דנא בעיני רברבנוהי', דהיינו השרים שלו. כפי שקראנו בפרשת השבוע, וַיִּקְצֹף פָּרְעֹה עַל שְׁנֵי סָרִיסָיו [בראשית מ', ב'], התרגום הוא, על תרין רברבנוהי. דהיינו, השרים שלו. אם כן, בתחילה הוא התייעץ עם 'הדברוהי', אבל לבסוף 'ושפר פתגמא דנא בעיני רברבנוהי'. לכאורה משמע, מתוך שינוי הלשון, כי 'הדברוהי' לא הסכימו לכך, אלא רק 'הרברבנוהי'. אבל בעצם, הוא לא שאל אותם בכלל. לא כתוב, שהוא שאל

לגבי השאלה הנוספת, מהי הסיבה שלא הזכירו במגילת בני חשמונאי את הגזירות האחרות, אולי יש לכך בעצם תשובה שהיא כללית. אין הכי נמי, כנראה, למרות שהיו הרבה גזירות, אבל שלושת הדברים הללו, שבתא וירחא ומהולתא, אלו היו הגזירות העיקריות, על כך שמו את הדגש. לגבי יתר הדברים האחרים, פחות או יותר הם ויתרו.

או יכול להיות, ששלושת הגזירות הללו, היו הדברים הראשונים. אבל היתר, בא אחר כך. דהיינו, לאחר שהם הצליחו להשפיע קצת, כי חלק מעם ישראל, הידועים בשם מתיונים, שנכנעו והיו חלשים ולא החזיקו, וביטלו את שבתא וירחא ומהולתא, לאחר מכן, כיון שהם ראו שזה כבר הולך, הם המשיכו הלאה.

בעזרת ה', בסיום השיעור נקרא במגילת בני חשמונאי, ונראה כי הרעיון של אנטיוכס, היה לגזור אך ורק על שלושת הדברים הללו. זאת היתה החכמה שלו. הוא העמיק עצה והגה רעיון, בכדי שח"ו על ידי כך הוא יצליח. דהיינו, היו לו הרבה אפשרויות. הוא היה יכול לגזור, על חמשים מצוות, או על כל המצוות, או על מצוות אחרות. מי אמר, לגזור דוקא על אלו? למה לא על תפילין או על ציצית? מדוע גזרו דוקא על שלושת הדברים הללו? התשובה היא, שהוא ידע מהדת של עם ישראל, ובחר מתוך כל המצוות, שלש מצוות. למה רק שלוש, ולא שלושים? זאת החלטה אחת, לפי המחשבות והתכניות שלו. ובסופו של דבר, הוא החליט כמה לבחור. ובנוסף, מה לבחור? הוא חשב, כי המדובר רק בשלש מצוות. הרי ישנן תרי"ג מצוות, שש מאות ושלוש עשרה מצוות, א"כ אני משאיר לכם שש מאות ועשר מצוות. רק שלוש מצוות. הוא חשב, שבכך הם יירגעו, ולא יתמרדו נגדו.

את היועצים, ואת השרים, ואת כל חלותיה, דהיינו את שרי הצבא וכו'.

נראה בס"ד לתרץ ולומר כדלקמן. הרי אמרנו, כי את מגילת בני חשמונאי, כתבו בני חשמונאי בעצמם. ויש אומרים, שזקני בית שמאי וזקני בית הלל, הם כתבו אותה. א"כ מובן, כי כל מלה היא מדוייקת. כל מלה, במקומה ובשיעורה.

חושבני, כי כך גם לגבי המלים, 'שבתא וירחא ומהולתא'. הרי לפי הדקדוק, לא היתה צריכה להיות האות וא"ו, במלה 'וירחא'. האות וא"ו, היא מיותרת. היה צ"ל, 'שבתא ירחא ומהולתא'. לא אומרים, אברהם ויצחק ויעקב, אלא אברהם יצחק ויעקב. הרי תמיד, כאשר ישנן כמה מלים, וא"ו החיבור באה במלה האחרונה. א"כ, מדוע כאן כתוב 'וירחא'?

אלא הם רצו לרמוז, שבעצם ישנן עוד גזירות. האות וא"ו, באה לרבות, שהיו גזירות נוספות, אבל אנחנו מזכירים רק את שלושת הדברים הללו, כיון שבסופו של דבר הנס מוזכר בהן, כפי שהסברנו מקודם.

לגבי הדיוק הזה, כיצד בהתחלה הוא שאל את היועצים, את המנהיגים, ולבסוף הדבר הוטב בעיני השרים? האמת היא, כי לא כל כך ברור, מהו הפירוש המדוייק של מלה 'הדברוהי'. יש את המלה הזאת, כבר בספר דניאל. הרי הסגנון של מגילת בני חשמונאי, זה אותו הסגנון כמו ספר דניאל. הן מבחינת הלשון הארמית, והן מבחינת ניגון הקריאה. הניגון שקיבלנו, בספר דניאל ובספר עזרא, מה שכתוב בארמית, זהו אותו הניגון כפי שקוראים את מגילת בני חשמונאי. וגם, מבחינת הסגנון. לכאורה, המלה 'הדברוהי', אינה כ"כ ברורה. וגם לגבי האות ה"א, הרי אין בארמית את ה"א הידיעה. למשל, המלה 'מלך', אומרים 'מלכא'. והמלה 'המלך', בלשון ארמית זה ג"כ 'מלכא'. אין בלשון

ארמית, ה"א הידיעה. א"כ, במלה 'הדברוהי', אם זה ה"א הידיעה, זה לא מתאים.

המפרשים מסבירים זאת, בכמה אופנים. יש שפירשו, שהכוונה יועצים ושרים, או מנהיגים, מלשון 'ודבר ית ענא', זהו תרגום הפסוק וַיִּנְהַג אֶת הַצָּאן [שמות ג', א']. כך אומר גם הרד"ק בספר השורשים. וישנם האומרים, שזאת מלה בלשון פרס, וחסרה האות מ"ם. דהיינו, צ"ל 'המדברוהי'. בלשון פרס, פירוש המלה הזאת, חבר לידעי דת ודין. ובמדרש שיר השירים רבה [פ"ז אות ז'] כתוב על זה, כך חז"ל אומרים שם, שזה 'קשישי ואסטרלוקוגיסי'. זהו נושא ארוך, כיצד לפרש בדיוק את המלים הללו. [בשו"ת עולת יצחק חלק רביעי, נרחיב בזה בס"ד]. וישנם כאלה האומרים, שהכוונה היא, חוזים בכוכבים. כך מפרש בעץ יוסף שם, וכן בפירוש הרד"ל, אנשים יודעי תחבולות.

אבל, אם נרצה לקשר את כל הפירושים, הכל הולך אל מקום אחד. 'מי כהחכם ומי יודע פשר דבר'. נראה כי הכוונה היא, לאנשים זקנים וחכמים, אשר מבינים בחכמת הכוכבים. ולכן, אנטיוכס התייעץ איתם. אבל, מכך שלא כתוב 'ושפר פתגמא דנא בעיני הדברוהי', אלא 'בעיני רברבנוהי', משמע שהם לא הסכימו איתו. היועצים החוזים בכוכבים אמרו לו, לא, אתה לא תצלית. כנראה הם ראו כך באצטגנינות שלהם, כפי שכך היה בסופו של דבר, שהיונים נכשלו. אבל, הוא לא קיבל את העצה שלהם, הוא התלהב מן הרעיון שלו, ולכן הוא עזב אותם, והלך לשאול את השרים, וגם את שרי הצבא.

לכן דייקנו, כי לגבי 'רברבנוהי', לא כתוב 'כל רברבנוהי', כפי שכתוב לגבי אנשי הצבא, 'כל חלותיה'. כי לגבי 'רברבנוהי', אכן חלק מהם אמרו כן, אבל חלק אמרו לא. אולם הצבא, כִּי רַגְלֵיהֶם לָרַע יָרוּצוּ וַיִּמָּהְרוּ לְשֹׁפָף דָּם [משלי א', ט"ז]. אצלם, הם כולם הסכימו

החכם שכתב זאת. אבל מכך יודעים, מהיכן ההתחלה והשורש של עניין זה. זאת אינה ראייה, שהדבר מותר. אבל רק בכדי לדעת, מה הרעיון בזה, לעשות אריות? למה שני אריות, ולא שלוש או אחד? ומדוע יוצא מפיהם לשון של אש?

מתברר שהם עשו זאת, זכר לנס שהיה להם. אקרא לכם את המעשה, זאת ממש מציאה שזכיתי בה, השופכת אור על כל העניין הזה.

הוא כותב כך, מעשה שהיה באשכנז, בשנת א'תתקל"ט לשטרות. זו שנת ה'שפ"ח ליצירה. פעם אחת גזרה מלכות צרפת גזירה על ישראל שמד. הוא כותב, 'אלפרונג', דהיינו פראנס, צרפתים. אינני יודע, האם הוא דייק. הרי הוא בעצמו כתב תחילה, שהמעשה היה באשכנז. ומצד שני הוא כותב, שזה היה צרפת. אבל, צרפת וגרמניה, הם קרובים. הרי אשכנז, היא ארץ גרמניה. א"כ, אולי הוא לא כ"כ דייק, היכן בדיוק היה הסיפור. בכל אופן, אלו ארצות שכנות. עכ"פ הסיפור היה, באחת מארצות אירופה. והיו בה יותר על ששים אלף יהודים. והיו בה אומה אחת, והיא משארית היונים. הוא מדגיש זאת, שבצרפת היתה אומה אחת, שהיא היתה משארית היונים. דהיינו, הם שמרו שנאה בליבם. לאחר שהם ראו, שב"ה זכינו וגברה מלכות חשמונאי על היונים ונצחום, השנאה שלהם המשיכה, עברתם שמרה נצח. והוא מזכיר שם, שהם כתבו בגזירותם, שיכתבו ישראל על קרן השור שאין להם חלק באלהי ישראל. כנראה הוא מזכיר זאת, בגלל שזהו דבר ידוע. אבל, היו עוד הרבה דברים אחרים, גזירות נוספות, כמו שאמרנו. הוא ידע את זה, לכן הוא מזכיר את הגזירה הזאת. והיו כולם ערלים. דהיינו, גם הצרפתים, וגם היונים הללו, היו ערלים.

אמרה להם מלכות צרפת, בואו נהיה לעם אחד. הצרפתים פנו אל היונים, שהיו עדיין

לצאת עליהם למלחמה, ואז אנטיוכס קם והזדרז והלך.

שורש מנהג האשכנזים לעשות בבית הכנסת צורת אריות עם לשון אש היוצאת מפיהם, מעשה שהיה.

צריכים לדעת, כי לא התפטרנו מן היונים כ"כ מהר. אמנם בסופו של דבר, ברוך ה', הקב"ה הפר עצתם ובלבל מחשבותם, היתה להם תבוסה גדולה, וקבעו חז"ל את שמונת ימי חנוכה. אבל, הם המשיכו עוד לעשות צרות, במשך הדורות.

על כך ישנו מעשה, אשר מצאתי בכתב-יד, זהו מעשה שאיננו ידוע. נוכח פירסמנו אותו בעבר בעלון פעולת צדיק מספר 43, שבט התשס"ט.

מאותו המעשה גם מבינים, מהיכן יצא מנהג אותם המקומות, העושים בבית הכנסת צורה של שני אריות ע"ג ארון הקודש. ישנן בתי כנסת כאלה, בעיקר אצל האשכנזים. אינני יודע, האם הספרדים עשו כך בדורות שעברו, כמדומה אני שלא נהגו בעבר, רק מקרוב יש אצלם שלמדו זאת מן האשכנזים. וזה עורר ויכוחים ומחלוקות. אצלינו התימנים, בודאי שהדבר לא היה. זה בעיקר אצל האשכנזים, יש להם בבית הכנסת צורה של שני אריות, או שרוקמים צורה של שני אריות, עם לשון אש היוצאת מפיהם.

הרבה פוסקים אומרים, שהדבר אסור. רח"ל, כביכול משתחוים לאריות. אבל מצד שני, לא היה ברור, מהיכן בא כל העניין הזה. ולא מצאתי בספרים, שהזכירו זאת. זהו דבר מעניין.

אבל מצאתי בכת"י, דוקא מתימן, מלפני שלש מאות שנה, שהוא כותב 'מעשה שהיה באשכנז'. [צילום ממנו, נביא לקמן דף 21]. אינני יודע, מהיכן הגיע לו הסיפור הזה, אל

וצועקים ומתחננים עד שעלתה צעקתם למרום.

יום שלישי לתענית, נתפללו תפילת המנחה, והערלים כבר נתקבצו אצלם יותר על מאתים אלף. אינני יודע, כיצד ביכ"נ זה הכיל ששים אלף יהודים, אנשים נשים וטף? בכל אופן, מסביב להם, מאתים אלף ערלים, שמסתמא כבר ידעו שהיהודים לא יסכימו לקבל, והם מתכוננים, רחמא ליצלן. ובאו עליהם מכל אומה ולשון.

אחרי תפילת המנחה, אמרו ישראל אלו לאלו, כיצד נעשה אם ח"ו לא יהיה לנו רוחה? אם חס ושלום, לא תתקבל התפילה שלנו. מה יהיה? יהי רצון, שתתקבל התפילה. אבל אם לא? מה יהיה עם ספרי התורה, אם ח"ו הם יבזו אותם וכו'? בואו נחפור בבית הכנסת, ונגנוז את הס"ת. לכל הפחות, נציל את הס"ת, שיישמרו בקדושתם. נעשה חפירה, ונחביא אותם. אם ח"ו נגזר דינם להריגה, הם מקבלים עליהם למות על קדושת ה', אבל לכל הפחות, נשמור על ספרי התורה, שלא יחללו אותם.

מיד קמו וחפרו תוך בית הכנסת, ועמדו בפתח ההיכל וביקשו לקחת את ספרי התורה. הם באו לפתוח את ההיכל, בשביל להוציא את הס"ת. אבל, הם לא מצליחים. חזרו שלש פעמים להיכל, ולא יכלו.

פתאום יוצא קול מתוך ההיכל ואומר להם, ישראל ישראל בני אברהם יצחק ויעקב, אל תיראו, י"י ילחם לכם ואתם תחרישון. ברוך ה', סוף סוף הם נענו.

באותה שעה ירדו עליהם ואמרו להם הערלים, מה אתם משיבים? נו, מה התשובה? כבר נגמרו שלשה ימים. אמרו להם, הרי אנחנו מתקבצים ומצפים, או לישועה או ליהרג. באותה שעה יצאו על הצרפתים מן ההיכל

עובדי עבודה זרה באותו הזמן, כפי שרואים גם במגילת בני חשמונאי, שהם שמו פסל בבית המקדש, והצרפתים כנראה כבר היו נצרים, הם כבר קיבלו את הדת של אותו האיש יש"ו, אז הם אמרו ליונים, בואו ונהיה לעם אחד. שיעבדו עבודתם ויכנסו בדתם, ויהיו אומה אחת. היונים הללו, היו ערמומיים. הם אמרו, מה אתם רוצים? שאנחנו נהיה כפי שאתם? עד שאתם גוזרים עלינו תגזרו גזירה על היהודים בתחילה שימירו דתם, ויכנסו בדתכם, ואנחנו ניכנס לדתכם באחרונה. תלכו אל היהודים. לאחר שהיהודים יקבלו את הדת שלכם, אז גם אנחנו ניכנס. הוא לא מסביר כאן למה. אבל כנראה הם חשבו, בטח היהודים לא יסכימו, אז ניתן להם שיתעסקו איתם, וממילא אנחנו נתפטר מכך. הם כביכול דחו אותם, על ידי הטענה הזאת. או שהם חשבו, כי אם היהודים יסתדרו עם זה, הם יעזבו אותם. בכל אופן, היונים הפנו אותם אל היהודים.

מיד קראו לזקני ישראל ולחכמים שבישראל ואמרו להם, אנחנו מבקשים מכם שתיכנסו לדתנו. ואם לאו, אנחנו הורגים אתכם, אנשים ונשים וטף, ולא נשאיר מכם שריד ופליט. שמעתם? רחמנא ליצלן. היונים הללו, גוללו גזירה קשה על עם ישראל. הם פנו אליהם, אתם חייבים להמיר את דתכם. ואם לא, זהו מיד שאלו המתנה שלשה ימים, אם ימירו חס ושלום, או ייהרגו. כנראה זה היה תירוץ, הם דחו אותם בכך, אנחנו רוצים שלשה ימים לחשוב, ולאחר שלשה ימים תקבלו תשובה.

הלכו ישראל וגזרו תענית שלשה ימים, הם ונשיהם ובניהם וטפם ובהמתם וכל יונקי שדים, ולא אכלו מאומה. והיה להם בית כנסת גדולה, מימות בית ראשון. זאת עוד סגולה, בכדי שתתקבל התפילה, מצד קדושת המקום. הלכו ונתפללו בה, והיו מתענים

לשומרים. ישנם הרבה ספרים בעולם, שהם נאבדו. אבל בתימן, שמרו יותר על הספרים. שאלה מהקהל: הם עשו זאת, מבלי לדעת את הטעם?

תשובת מרן שליט"א: כן. נשכח הדבר. ישנם הרבה ספרים, שהם נאבדו, מכל מיני סיבות. הדבר היה כתוב באיזה ספר, ובמשך הזמן הספר הזה נאבד. הרי בדורות הראשונים, לא היה דפוס. כתבו זאת, ובמשך הזמן זה נעלם. נפלאות דרכי השגחתו יתברך.

הוספת דברים בעניין שאין להשתמש במלה חנוכיה, אלא בשם מנורת חנוכה.

דיברנו בסוף השיעור שעבר, בעניין מנורת חנוכה. ואמרנו שהשם חנוכיה, נכנס בעצם מן החילונים. אך לצערינו, הדבר אינו ידוע לרבים. עדיין לא נתפרסם כראוי העניין.

עוד השבוע, מישהו דיבר איתי על כך, הוא אמר לי שהוא גם בירר את העניין הזה מתוך הספרים שלהם, פירסומים של מה שנקרא אצלם 'האקדמיה ללשון העברית', ואכן הדבר ברור. הוא אמר לי, כל מה שאתה אומר, זה נכון, בלי שום ספק. אשתו של אותו בן יהודה, היא שהמציאה את המלה הזאת. כידוע, היא היתה רשעה גדולה.

ראיתי בספר האיש על החומה וחלק ב' דף נ"ז, שהוא כותב על האיש הזה, בעלה, שהוא היה 'האויב המר והיריב הקשה של היהדות החרדית'. והיה ממש מסית ומדיח, וכו'. רח"ל.

המעניין הוא, אמנם אין כעת זמן להיכנס לכל העניין הזה, אולי בשיעור הבא בל"ג עיין שיעור מוצש"ק פרשת ויגש, אבל כמעט בגללו, היה אסון רח"ל. הרי התורכים שלטו אז בארץ ישראל, והוא פירסם איזה מאמר בחוברת שלו, בדיוק בחודש כסלו לקראת ימי החנוכה, דבר שהרגיז את התורכים, וכמעט רח"ל השלטון

שני אריות של אש, והיו האריות מוציאים ניצוצות של אש על הערלים. גם האריות היו של אש, וגם הניצוצות שיצאו מפיהם היו של אש. והיו הורגים בהם במלכות הצרפתים יותר משבעים אלף.

והיה המלך צווח ואומר, בטלה הגזירה מכאן. מזו השעה, אין אני גוזר עליכם שום גזירה. הוא נדהם, ממה שהוא ראה. אפילו את המס שאתם נותנים בכל שנה ושנה, אין אני לוקח מכם מס שבע שנים. וזו איגרת והחותם שלי ושל חכמי הערלים, תהא בידכם לאות ולעד. לאחר שהוא אמר זאת, באותה שעה, חזרו האריות למקומם לתוך ההיכל למקום שיצאו, והיתה תשועה גדולה לישראל. לקיים מ"ש בתורת משה, ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכולותם להפר בריתי אתם וגו'.

א"כ מובן, שזהו היסוד לעשות את שתי האריות, עם לשון של אש. הם עשו זאת, לזכר התשועה הגדולה הזאת. נס גדול ונורא.

האם בגלל זה, הדבר יהיה מותר, או שלא, זאת כבר שאלה אחרת. בדרך כלל, המקובל הוא, שצריך למחות בזה, אבל לא עד כדי מחלוקת ח"ו. זאת מסקנת הפוסקים, שיש על מה לסמוך. אולי כבר דיברנו בעבר על כמה פרטים בעניין זה, או מי שיראה בשלחן ערוך המקוצר הלכות צורות שאסור לעשותן סימן קמ"ה סעיף ו'. אבל רק רציתי להסביר, שהדברים הללו לא נעשו לחנם.

שאלה מהקהל: מהיכן החכם הזה העתיק זאת אם מעשה זה היה בארץ אשכנז?

תשובת מרן שליט"א: 'אם רבי לא שנאה, רבי חיא מנין לו'. אכן, צריך לדעת, שישנם הרבה דברים, אשר נשמרו בארץ תימן. כנראה הוא מצא זאת, באיזה ספר, והדבר נשמר. מצאתי זאת, בכת"י אחד ויחיד. הקב"ה מסר עולמו

שלהם רצה לגרש את כל היהודים. לצערינו, הם היו עם הרבה 'לאומיות', הם לא ידעו את דרך התורה, שבגלות צריך להיכנע לגויים. ישנן שלש שבועות שהשביע הקב"ה את עם ישראל, אחת מהן היא שלא ימרדו באומות. ומפורש בגמרא כתובות דף קי"א ע"א. הדבר אסור. אבל ישנם כאלה, אשר רצו בדוקא, להראות שהם גיבורים כביכול. והמאמר שלו, התסיס את התורכים, וכמעט השולטן בתורכיה רצה לגזור גירוש על כל היהודים. זהו סיפור בפני עצמו. רק בכדי לדעת, שזה מתקשר עם החנוכה. הם נתלו בחשמונאים שגירשו ונלחמו ביוונים, כדוגמא לזמנינו נגד השלטונות. העלימו עין שהחשמונאים היו צדיקים גדולים, קדושי עליון.

לא ידעתי, שהדברים הללו, הא בהא תליא. הדברים מתחברים ומתקשרים. לולא גדולי התורה, שעמדו והרגיעו את השולטן. היה נראה לתורכים, שהיהודים כביכול מתכוננים למרוד. היהודים מדברים, שהם רוצים לבנות את בית המקדש, ואת ארץ ישראל וכו'. כך פירסמו איזה מאמר. כמו החשמונאים, אשר עשו נגד היוונים. אבל בעוה"ר, הדבר אינו מציאותי. עד שגדולי הרבנים שהיו אז בעיקר ירושלים ת"ו, כתבו לשולטן מכתב, ואמרו לו, לא, חס ושלום. השולטן שאל, מה האמונה של יהודים? מה אתם חושבים? ענו לו, בודאי שאנחנו חושבים שייבנה בית המקדש וכו', אבל לא אנחנו עושים זאת, אלא הקב"ה יעשה זאת. אמר השולטן, הא, אם זה הקב"ה, תלכו לשלום, אין לי בעיא. היה נראה להם, שהם רוצים בפועל למרוד בשלטון אומות העולם. זה אסור היה לעשות, כיון שאנחנו בגלות. אולי בעז"ה אאריך בכך, בפעם אחרת.

בכל אופן, הנקודה העיקרית היא, שאנחנו לומדים מכך, כי הדבר כפי שהיה בזמן

החשמונאים. הרי ידוע מה ששואלים המפרשים, למה היה העניין של פך השמן הטהור? מה הבעיא, אם הוא היה טמא? ישנה קושיא מפורסמת של הפני יהושע, ולפני כן כבר הקשה זאת הרא"ם בהגהותיו לסמ"ג, שהרי טומאה הותרה הציבור. ועוד הרבה מפרשים מדברים על כך. ראיתי כתוב גם בשם החתם סופר [בחיידושו על מסכת שבת, בסוגיא של חנוכה] שהוא אומר, הרי הגזירה של שמן שהוא טמא, זה רק מדרבנן. זאת רק הרחקה. כמבואר בגמרא מסכת עבודה זרה דף ל"ה ל"ו. הדבר אינו אסור מן התורה. אבל מצות הדלקת המנורה, היא מן התורה. וכי זה לא דוחה דבר, שהוא רק הרחקה מדרבנן? אומר החת"ס, אכן נכון, בודאי שמצד הדין זה מותר, אבל הם לא רצו שמן שנגעה בו יד של יוני, יד של גויים. לא רצו. צריך פך השמן הטהור. שיהיה זך וטהור. למרות שמצד הדין, זה כשר. ורואים כי מן שמים הסכימו איתם, שצריך לעשות הרחקה.

אותו הדבר אנחנו אומרים בנ"ד, לפחות לגבי הדבר הזה, מנורת חנוכה, כיון שבא השם שהם המציאו לזה מן המתיונים, מאלה שהלכו אחרי תרבות יון לצערינו, מחללי שבת וכו'. כפי שדיברנו בזמנו, הוא לא זכה לחזור בתשובה, אפילו עד מיתתו. האיש הזה, בן יהודה, נפטר בשבת, עם עט בידו, רח"ל. וגם אשתו, לא התנהגה כפי שצריך וכו'. ממילא מובן, שאי אפשר שהציבור שלנו יחקה אותם, ויתן למנורת חנוכה, שם שהם המציאו.

אבל, השטן מצליח לבלבל את העולם. הרבה לא יודעים זאת. ואפילו ישנם כאלה, אשר מצאו לכך כביכול מקורות. אפילו נתנו לכך טעמים, למה קראו לזה כך, בכדי להבדיל מן המנורה של בית המקדש, כל מיני תירוצים, דברים אשר ישאם רוח, דברים בלי שום יסוד, ומבלי שמבינים בעצם מהיכן הדבר מתחיל.

לחומרא. להחמיר. הדבר אסור. והספרדים אומרים, מותר. שואלים את התימנים, מה אתם אומרים? הם אומרים, אנחנו 'לא נהגנו'...

ישנו עוקץ בעניין הזה, עקיצה. אבל יש כאן גם קצת אמת. צריכים אכן לדעת, אם ישנם דברים, שהתימנים לא נוהגים, משמע שצריך לבדוק זאת, מדוע התימנים לא נוהגים? אם אצל התימנים, לא היה סביבון, ולא היה רעשן, וכן לא היו מסכות בפורים, הדבר הוא סימן, שזה לא דבר שהיה מקובל בעם ישראל מדורי דורות, אלא דבר שהתחיל באיזה זמן מסויים.

אם־כן, הסביבון הוא לא דבר קדוש, אין לכך זכר בספרי חז"ל. למרות שהם אומרים שהיה סיפור, שהיהודים היו עוסקים בתורה, וכאשר האויבים היו באים עליהם, הם היו אומרים שהם משחקים בסביבון. לפי מיטב ידיעתי, אלו סיפורים המצוצים מן האצבע. זה סיפור נחמד, אבל אין לו מקור. אינני יודע, מאיפה זה בא.

חיפשתי למצוא את המקור הראשון לכך, וכנראה זה בספר אוצר כל מנהגי ישורון דף 50 שם כתוב כדלקמן, הילדים משחקים בחנוכה במשחק גִּלְגֵּל (דריידיל), הטעם כי גזרו שלא ללמוד תורה כמו שאנו אומרים בעל הניסים "להשכיחם תורתך" ובזמן ההוא למדו כולם בעל פה ובאגוזה אחת למען יזכירו איש את אחיו פן שכח דבר והיתה הגזירה שלא יתאספו במקום אחד אגודות אגודות, מצאו חכמים בעת הגזירה עצה נפלאה כזו שעשו משחק דריידיל להראות את אויביהם אם ימצאו, ששחקו במשחק הגלגלן ולא למדו. ובהמצאה כזאת, יכלו ללמוד וללמד, לכן נשאר לנו המשחק לזכר הנס, שבעבורו לא שכחו תורת ה' שעמדה לאבותינו ולנו (בשם הרב מחבר ספר עבודת עבד וספר תפארת צבי, ומביאו הרב זיוו) עכ"ל.

לכן אני אומר, כי עלינו להיזהר, שלא לנגוע בפך השמן הטהור.

מה ההבדל בין מניעת השימוש במלה חנוכיה, לבין השימוש במלה סביבון.

אבל, שאל אותי אותו אדם, אם כן, למה אתה מדבר רק על מנורת חנוכה, תדבר גם על המלה סביבון. מאיפה הביאו את המלה סביבון? מי המציא את המלה הזאת? הרי זאת אינה מלה שהיתה מקובלת בעבר?

ענית לי, תשמע, אתה צודק. אבל ישנו הבדל. מנורת חנוכה, זה דבר קדוש. אבל סביבון, זה משחק של ילדים, אין לכך משמעות.

משחק הסביבון, בא מן האשכנזים. זה התחיל ממה שיש אצלם מלה באידיש, דריידיל. שפירושה, דבר שמסתובב. ממילא, הם המציאו, הבן של אותו אליעזר בן יהודה המציא זאת, דהיינו לתרגם כך את מילת "דריידיל" שבאידיש לעברית, הוא או מישוהו אחר, לנו לא משנה, הם ביניהם התווכחו מי הראשון, עכ"פ הוא אחד מן המקולקלים, הם הרי עשו כל מלים בעברית, אז הם המציאו גם את המלה סביבון. שמעתי עוד כי יש מהם מי שרצה לקרוא לזה כִּרְכָּר, על שם ויהי דוד מפזז ומכִּרְכָּר. [שמואל ב' ו', ט"ז] אך לבסוף נתקבל השם סביבון. ועל־דרך זה המציאו את השם עִפִּיפון. גם לגבי פורים, ישנה מלה באידיש, גראגר, אז הם קראו לזה 'רעשן'. אלו מלים שהם המציאו.

אבל אמרתי לו, אגיד לך מילתא דבדיחותא. חושבני שהזכרתי זאת כבר בשיעור בעבר [עיין עוד בשיעור מוצש"ק פרשת בשלח תשע"ד], אבל הדבר קשור גם לעניינינו. אומרים, שכאשר שואלים בזמנינו על כל מיני הלכות, שיש בהם חילוקי דעות, מה האשכנזים נוהגים, ומה הספרדים נוהגים, ומה עושים התימנים? אם שואלים את האשכנזים, הם אומרים

הרי לנו שאין לכך מקור קדום, אין בסיס של ממש. רק בסך הכל מלפני שני דורות, וגם הוא רק שמועה "בשם" הרב וכו'. נראה אם כן שזו היתה רק השערה בעלמא, המצאה ודמיון, וכיון שזה נשמע נחמד, זה נקלט, והופץ.

מהו המקור למשחק סביבון, ולרעשן שבפורים.

אבל כעת תשמעו, מה זה סביבון? מובא בספר בני יששכר [למהרצ"א] כך, טעם שמשחקים הילדים בדריידיל בחנוכה וכו'. בספר טעמי המנהגים [אות תתנ"ט דף שס"ח בהוצאת אשכול], מובא זאת בשמו טעם שמשחקין בדריידיל הם כותבים כאן בסוגריים, את השם סביבון, שזהו השם שנתקבל. בחנוכה, ובפורים בגראגר (רעשן), דבחנוכה לא היתה התעוררות מלמטה, רק מלעילא, כי לא עשו תשובה כהוגן, רק הש"י ברחמיו, לכן משחקין בדריידיל, ואוחזין אותו מלמעלה. ובפורים, שגזרו צום ושק ואפר יוצע לרבים וכו', והיה התעוררות מלמטה, ע"כ אוחזין מלמטה. קרבן עני בשם הריצ"א זצוק"ל. את הסביבון, תופסים מלמעלה, א"כ יוצא שזאת אתערותא דלעילא. דהיינו, הקב"ה ברוב רחמיו, זיכה אותנו בנס הזה. זה לא התחיל מאיתנו. אבל לגבי הרעשן, זה התחיל מאיתנו. הרי נאמר במגילת אסתר וד', ט"ז, לַךְ בְּנוֹס אֶת כָּל הַיְּהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשָׁן, וְצוּמוֹ עָלַי, וְאַל תֵּאָכְלוּ וְאַל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה וַיּוֹם וגו'. הם חזרו בתשובה. א"כ, הנס התחיל מלמטה. היתה אתערותא דלתתא. לכן, מחזיקים את הרעשן מלמטה. זהו הטעם שהוא נותן.

יפה, זה נחמד מאד, יכול להיות שזו אמת. אבל זה עדיין לא אומר, שזהו דבר מקורי. רק אולי מן השמים סובבו כך, במשך הדורות.

יש אולי להעיר לגופו של עניין על הנחתו שבחנוכה לא היתה אתערותא דלתתא, מזה שבמגילת בני חשמונאי (פסוק נ"ב), אדרבה

מוזכר כי הם גזרו צום, וישבו על אפר, לפני שיצאו למלחמה. אך כנראה המכוון שם הוא רק על חמשת בני מתתיה לבדס. אך עדיין הוקשה לי ממה שמובא בספר יוסיפון כמה פעמים (כגון בדף פ"ג) שיהודה מכבאי גזר צום לפני המלחמות שערך נגד היוונים, ומשמע שם כי זה כָּלֵל גם את כל היוצאים עמו לקרב. וצריך לומר שבכל זאת אין זה כמו פורים, ששם צמו כל היהודים הנמצאים בשושן הבירה, ולא עוד אלא ששלושה ימים נמשך הצום (וכאן משמע רק יום אחד) ותיקנו בזה את העבירה שנהנו מסעודתו של אותו רשע דהיינו אחשורוש. נמצא שהנחה זו נכונה מצד עצמה, כמ"ש הבני יששכר, ונימק בזה את מנהגם.

גם בספר מטעמים, הביא זאת. הדבר כבר כתוב בספר בני יששכר, שם המקור. רק שאני מקצר את הדרך, וקורא לכם מתוך ספר מטעמים דף י"ג ע"ב. וז"ל, באות ט', טעם שהנערים משחקים בדריידיל בחנוכה והיא חתיכת עץ מרובעת ועל ד' קצותיו חקוקין אותיות ג' ש' נ' ה', יש לו עניין, לומר בסוף שיש לכך רמז במלה ג'שנה'. כפי שנאמר, להורות לפנינו גשנה [בראשית מ"ו, כ"ח]. הרי בחוץ לארץ הם כתבו, נס גדול היה שם. היום כותבים, נס גדול היה פה. א"כ, הוא כותב כאן רמזים לכך. אות לכל רוח והעץ הזה מתגלגל על נקודת קוטב המרכז אמצעי, להורות שהמלכיות הללו המרומזים בתיבת גשנ"ה דהיינו רומי, בבל, יון, מדי, שהמה מנגדים לד' כוחות שבאדם כח גופני וכח שכלי וכח נפשי ומלכות הרביעית כולל הכל, ר"ת גשנ"ה הנה כולם סובבים על המרכז נקודה האמצעית הם ישראל המאחדת הקצוות ע"כ הקצוות סובבים על המרכז וכולם יתבטלו אל המרכז ואז יהפוך אל העמים שפה ברורה. דהיינו, המרכז הוא למטה. כולם מסתובבים עלינו, אבל בסוף כולם מתבטלים אלינו. ולאחר שהם גומרים

בכך דבר שאינו טוב, אלא שהדבר עכ"פ לא היה. זהו סימן, שהדבר אינו מקורי. כמדומני, גם בכל ארצות הספרדים, בכל ארצות המזרח, לא היה סביבון. המשחק הזה, בא רק מארצות אירופה. הם שיחקו איתו, בפרט בחנוכה.

ביררתי את העניין, בזכות ידידנו הרב דוד טוב הי"ו, מהעיר צפת ת"ו, לדעת את שורש העניין, האם יש את הדבר הזה אצל הגויים? ומתברר כי אכן ישנו דבר כזה, אצל הגויים. זהו משחק מרובע, אשר מסובבים אותו. כנראה אצלם אין אותיות מסביבון.

אותו הדבר, לגבי הרעשן. א"כ זהו דבר, אשר בעצם בא מן הגויים. היהודים לקחו מהם זאת, והשתמשו בכך בפורים ובחנוכה. אבל שורש הדבר, בא מאומות העולם, באותן ארצות, באירופה.

אבל למעשה, יש לנו את זה, גם במשחק פּוֹרְפֶּרָה. מי שמכיר, במשחק פורפרה, לוקחים אותו וזורקים לקרקע, ומושכים עם החוט. בעצם, זהו כמו הסביבון. רק שהוא עגול, וזה מרובע. א"כ מובן, שהדרדיל, דהיינו הסביבון, הוא שילוב של הפורפרה, עם המשחק המרובע הזה, שהוא בעצם כמו קוביה.

גם בתימן שיחקו הילדים בפּוֹרְפֶּרָה, ואף היה להם אז שיר מיוחד אז, ארור המן אַרְוִיָּה, טול אלזמן יחרימיה. אף שהזכירו את המן, זה לא היה קשור לפורים. וכן היה משחק כמו סביבון, שעשו אותו מקליפת פרי קשה, אך לא כתבו עליו נס גדול היה וכו', ולא היה קשור בכלל לחנוכה.

כתוב בגמרא במסכת סנהדרין [דף כ"ה ע"ב], כי המשחק בקוביא, פסול לעדות. כך אנחנו גורסים, קוביא. בי"ת רפויא ובשוא נח. בעברית אומרים, קובִּיָּה. מה הפירוש, משחק בקוביה? בספר הערוך, מובא מוסף הערוך, להר"ר בנימין מוסאפיה, והוא כותב כך, פי

להסתובב, הם נופלים. עם ישראל מתגבר עליהם, ומפיל אותם.

עוד הוא כותב, באות י" שם, עוד טעם לפי שעל פי רוב נופל חנוכה ג"כ בשבוע שקורין פרשת ויגש ובהפטרה של ויגש כתיב ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וגו'. לפי זה, הדרדיל, כלומר הסביבון, צריך להיות רק מעץ. כי בהפטרות ויגש כתוב, קח לך עץ אחד. וקרב אותם אחד אל אחד וגו' וזהו הרמז בחתיכת עץ ועליו כתוב גשנ"ה לרמז על הפסוק ואת יהודה שלח לפניו גשנ"ה והוא מלך המשיח גשנ"ה ובגימ' משיח ובגימ' ה' מלך ה' ימלוד

היום עושים את הסביבון מפלסטיק. אבל בזמנם, כי בעבר לא היה פלסטיק, אז הם עשו זאת מעץ. והיום עושים זאת, מכל מיני חֲמָרִים.

הערה מהקהל: לאדמורי"ם יש סביבון מכסף. תשובת מרן שליט"א: טוב. אבל משמע מדבריו, כי בזמנו, בזמן בעל בני יששכר, זהו אחד מגדולי החסידות, מהר"ר צבי אלימלך מדינוב, זה היה מעץ. אבל במשך הזמן, הדבר השתכלל.

לפני כן, הוא כותב טעם נוסף, חוץ מן העניין של אתערותא דלתתא ואתערותא דלעילא, כי משחקים בדרדיל, כיון שנהפך דרכי הטבע שנמסרו גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים. כנראה ברצונו לומר, שזה התהפך, כמו שהסביבון מתהפך.

ישנם עוד טעמים למשחק הסביבון, ויעויין בחוברת באר הפרשה להר"א בידרמן שליט"א פרשת וישב חנוכה. ומובאים שם טעמים חדשים מדיליה. וע"ע נטעי גבריא ל חנוכה פרק נ"א דף ש"ו ומנהג ישראל תורה כרך שלישי.

לגופו של עניין, כך אני חושב, כיון שאצלינו התימנים, המשחק הזה לא היה בעבר. לא שיש

בלשון יוני, גוף מרובע בעל ששה שטחים עליו נקודות מן אחת עד שש, עשוי לצחק. וגם הצחק עצמו נאמר כן, וכל הדברים העשויים בצורת קוביא. בקיצור, זהו דבר מרובע, אשר עושים עליו מספרים מכל צד, בששה צדדים, ותלוי על איזה צד הוא נופל. מי שעושה בזה הימורים, פסול לעדות. ועין שע"ה חלק חושן המשפט ס' רי"ב סעיף ט"ז, וסימן רכ"ב סעיף י"ד.

יוצא, כי אצל האשכנזים בלבד היה את עניין הסביבון, וזהו דבר אשר נשתכלל ונתפתח, ובסופו של דבר נתנו לכך רמזים, ונהיה הדבר הזה.

מסתבר שהכוונה טובה, שורש הדבר היה כנראה כדי שיתרחקו היהודים ולא ימשכו אחרי תרבות הגויים, על כן עשו קצת שינויים בזה. קנו אותו בשינוי.

הרב דוד טוב הי"ו אמר לי, כי בארץ גרמניה, אומרים דריינדיל. 'דריין', פירושו להסתובב. ומכך נוצרה המלה, סביבון, כמו שאמרנו. ויש מבטאים בטי"ת, טריינטל.

דרך אגב, לפי זה, הבנתי עניין אחר. התפלאתי, זהו דבר מעניין, אצלינו ישנה משפחה בשם דִּרְיָן, וחושבני כי אף אחד אינו מבין, מה פירוש המלה הזאת, דריין? ישנם עוד הרבה שמות משפחה, אשר לא ידוע מה פירושם. למשל, חבשוש. אף אחד לא יודע, מה פירוש המלה הזאת. כמו כן, קלזאן, לא יודעים מה הפירוש. כנראה זה בא, מן השפות האחרות. שמעתי אומרים כי קלזאן בא מהלשון הפרסית.

אבל כעת הבנתי, כי יתכן שהמלה 'דריין', פירושה 'מסתובב'. כנראה, אם זה לא מובן לפי הלשון שלנו, וגם לפי הלשון הערבי, כנראה זה בא מהלשונות שלהם. וכנראה, שהאדם הזה היה מסתובב, אולי מרביץ תורה

במקומות רבים, ולכן קראו לו דריין. כיון שהוא היה אחד שמסתובב, מחזר בעירות, או משהו כעין זה, קראו לו בשם הזה. ונדבק הכינוי לצאצאיו עד זמנינו.

משפחת דריין, זאת משפחה עתיקה. מארי סעיד דריין זצ"ל, מקובל ובעל מופת, מפורסם ממנו ימים בחונים ומנוסים שהבאתי בעיני יצחק על ש"ע המקוצר חיו"ד הלכות מעונן ומנחש סימן קמ"ח אות ט"ו דף תי"ז. ישנו עוד אחד, באותו שם, כמהר"ר סעדיה דריין, שיש לו פירוש על הרמב"ם. זהו פירוש חשוב, אשר נמצא בזמנינו רק בחלקו. כבר מהרי"ץ מזכיר אותו, בספר מעיל קטון, הלכות מזוזה סימן ג' דף צ"ד. הוא היה לפחות מלפני 300-400 שנה. השם הזה היה, גם בעבר.

שאלה מהקהל: אבל אנחנו אומרים דִּרְיָן בשורק? לא כמו בגרמנית.

תשובת מרן שליט"א: בסדר, כך הוא עיקר הביטוי, אבל זה שורק קל ומהיר דִּרְיָן, ולכן בפועל זה נשמע גם אצלינו כמו בשוא, ויותר נכון בחירק קל, דִּרְיָן. וכן מתחלפות שאר מילים, חִלְבָּה, חִלְבָּה, וכדומה. בכל אופן, זה יכול להיות, אבל ישנה אפשרות שהביטוי נשתנה, כי שוא ושורק זה כמעט אותו הדבר. זה עניין של חילוף לשונות הארצות. הדבר מצוי, בכל מיני ביטויים. למשל, לגבי המלה עגבניה, [שמעתי שזה גם שם שהמציאו בעברית. העורך] אנחנו מבטאים 'טומטסה', ובלשון רבים טמאטיס, ובשפה שלהם, כגון באנגלית, הם אומרים טֹמַטוֹ, או 'טומאטוס' בלשון רבים. כמו כן לגבי מעיל, אנחנו אומרים 'פות', והם אומרים 'קוּט'. ישנם מלים, שהם משותפות בכמה ארצות.

על יסוד מנהג זה מאין מוצאו, ואחר החיפוש בספרי דברי ימי האומות הקדמונים, מצאו שהוא ממעין נרפש ומקור משחת של היונים והרומיים העתיקים, עובדי עבודה זרה, שהיו לובשים אלו הפרצופין ביום אידם לאליל היין ולאליל היופי והזמה, ועושים בהם כל תועבה, רח"ל. וא"כ הוברר הדבר שיש בזה שמץ עבודה זרה, ואסורו מן התורה, כמ"ש רבי הרמ"א ביו"ד סימן קע"ח. עיין שם.

לכן הוא אומר למסקנא, טוב, לגבי הילדים או הנערים, אפשר להעלים עין, בכדי שיהיו שמחים. אבל סתם כך, לא.

בכל אופן, כיון שאנחנו יודעים, שהדברים הללו אינם מושרשים, צריכים לדעת את היחס הנכון, לפי המצב שלנו היום, כיצד להתייחס לכך. אבל ראשית, צריך לדעת שהדבר אינו קיים במסורת, אין בזה קדושה. לגבי הסביבון, אין בכך כל קדושה שלממש, ואין למלה הזאת כל משמעות. גם אם מישוהו שאינו מתאים עשה זאת, המציא לזה את השם סביבון, אין בכך כלום, כי זה לא חפצא דמצוה. אפילו שאצל האדמור"ם, עושים מכך עניינים וכו', אבל אצלינו אין לכך כל משמעות, זהו משחק בעלמא, פחות או יותר כמו משחק 'תופסת'...

אין בכך קדושה וכדומה, א"כ בסדר, תקרא לזה איך שאתה רוצה. משא"כ לגבי מנורת חנוכה.

בעניין בישולי גויים בסופגניות.

אותו הדבר, לגבי עניין בישולי גויים. לצערינו, בהרבה הכשרים טובים, נותנים הכשר על הסופגניות האלה, שאוכלים בחנוכה, לזכר הנס שנעשה בשמן, [עיין בהרחבה בשיעור מוצש"ק מקץ תש"ע], האשכנזים בלא"ה מקילים בבישולי גויים, מספיק להם שהיהודי ידליק את האש, אבל לפי מרן השו"ע, לגבי בישול

מהיכן המקור לתחפושות בפורים, והאם הדבר מותר.

אותו הדבר, לגבי המסכות בפורים. הדבר אינו מוזכר, בספרי הקדמונים. רק בדורו של מהר"י מינץ, שהיה באיטליה, בערך לפני 500 שנה, התחילו להזכיר זאת. ולפי כל הסימנים, זה בא מהקרנבל של אומות העולם. קרנבל, זה מסכות ששמים על הפנים.

צריכים לדעת, אם התימנים לא נהגו באיזה עניין, פירוש שזה לא מקורי, זה אינו דבר אשר בא מן המסורת של עם ישראל. הדבר התחיל באיזה שהוא זמן, באיזה מקום, והמשיך במשך הדורות.

ואכן, בספרי הפוסקים דנו בכך. כאשר זה התחיל, הם לא אמרו שזהו דבר המקובל מימי קדם.

בשו"ת מים חיים [בסימן רח"צ], מישוהו שאל אותו, שבעיר שלו יש הרבה הדיוטין בפורים שלובשים פרצופים שקוראים להם כך וכך, ויש מזה כמה קלקולים. ח"ו יצא מכך כל מיני מכשולים. והוא עונה לו, כי המקור לכך הוא מהר"י מינץ, שהביא אותו הרמ"א באו"ח סימן תרצ"ט, שנהגו ללבוש פרצופים. והוא אומר, אין איסור בדבר, כי זה רק שמחה בעלמא. ויש אומרים, שזה אסור. אבל נוהגים כך.

הוא כותב כך, תדע לך, שהמנהג הזה נשתרבב, מהחג של נצרים, שנקרא קרנבל.

חושבני, כי כשמו כן הוא, נָבַל שְׁמוּ וְנָבְלָה עִמּוֹ [שמואל א' כ"ה, כ"ה]. אינני יודע, מה פירוש המלה לפי השפה שלהם, אבל יש כאן רמז.

והוא ממשיך וכותב, שאלתי לכמה אנשים בקיאים בלשונות העמים, מה פירוש כא"ר נאווא"ל, ואמרו לי שהיא מלה יונית עתיקה, ור"ל חג של שטות. זהו חג של שיגעון, חג שמשתגעים בו. ועוד הפציתי בהם לחקור

לקרוא לימים הללו ימי חנוכה, לכן הם קוראים לכך 'חג האורים'.

בכלל ישנה שאלה, האם אפשר לקרוא לזה בשם 'חג'? אנחנו קוראים לכך, ימי חנוכה. והרי לא היה אז בביהמ"ק קרבן מיוחד לימים הללו.

והכי הפריע לי, שראיתי כמה ספרים האומרים, שהשם 'חג האורים', נשתמר אצל יהודי תימן. שאנחנו קוראים לכך, בשם 'חג האורים'. השתוממתי לראות זאת. איך מערבבים דברים? וזה של ציבור חרדי. אמנם ישנה כאן קצת אמת, אבל בפועל זהו שקר. רק הגויים בארץ תימן, היו קוראים לחג הזה, 'עיד אלסראג'. הגויים הערבים, לא היהודים. היהודים היו קוראים לזה, בשם חנוכה. אבל הם אומרים, שהשם הזה נשתמר בארץ תימן. זה נכון, אבל רק אצל הערבים, הם לא יודעים מה זה חנוכה, הם אמרו 'עיד אלסראג', כלומר חג הנרות. המציאו מלה, לפי מה שראו בעיניהם שהיהודים עושים, וכן יש להם שמות אחרים לשאר החגים שלנו.

למשל לפורים הערבים בתימן קראו בשם עיד קראקס, דהיינו חג רעש. כי ביום זה מרעישים הילדים בפיצוץ חמרי נפץ, ומשחק בהריגת המן הרשע, וכדומה. הערבים מבינים רק חיצוניות, זה מה שהם ראו.

לשעבר חשבתי, כי גם 'חג האורים', בא ממקור שהוא פסול. אבל נתברר, כי כנראה הדבר אינו נכון. יש לכך מקור קדמון, בספר של יוסף בן מתתיהו, שהיה משוח מלחמה בגליל העליון. כבר אז, הוא כותב את השם הזה. אם כן, זה אינו דבר פסול. אמנם זה לא רצוי, כיון שהדבר אינו מקובל אצלנו, אבל אי אפשר לפסול זאת. הדבר מובא בספר נר מאיר ודף 160, יש שמכנים את ימי החנוכה בשם "חג האורים" או "חג הנרות" ויוסף בן מתתיהו, בספרו קדמוניות היהודים ספר י"ב סוף פרק

צריך שהיהודי גם יניח את הקדירה על האש. האשכנזים עצמם פשיטא שמקילים בכך. אבל לגבינו, אפילו שההכשר בדרך כלל הוא לחומרא, מ"מ כאן הם לא מחמירים. כי הם סומכים על אחד מרבני הספרדים שמיקל בכך, לדון את הסופגניה כמו לחם, ולא כדבר שברכתו בורא מיני מזונות, ויש בזה כמה וכמה צירופי צדדים להקל.

אבל חושבני, לפי מה שאמרנו לעיל, כיון שיש עניין גדול בפרט בימי חנוכה להתרחק מתרבות אומות העולם, מתרבות היוונים והמתיוונים, אם כן גם לגבי עניין זה, כמה שפחות. מי שיכול להחמיר, שיעשו סופגניות בבית. או אם ישנם הכשרים, המקפידים שיהודים יעשו זאת, יניחו ג"כ על האש, לקחת דוקא מהם. רצוי גם שלא יהיה מחלל שבת, כי יש אומרים שדינו בזה כגוי.

כמו־כן צריך להעיר ולעורר על צורת אכילתה שתהיה בדרך ארץ. לא לפתוח פה גדול, ולכן לחלק אותה תחילה לכמה חלקים, לפחות ארבע, כמו שדיברנו באריכות בעבר ועייין שיעור מוצש"ק וישלח התשע"ד. וכן על הפלאפל. אני מקווה שאין מישוהו שחושב לתת לכך "מקור" מהפסוק הַרְחֵב פִּיךָ וּאִמְלֵאֵהוּ (תהילים פ"א, י"א). זו שטות. לא על זה המדובר שם, כמבואר בכל המפרשים.

מהו המקור לביטוי "חג האורים" כלפי ימי החנוכה.

לגבי המלים 'חג האורים', חשבתי לעצמי, שהרי אצלנו גסדכן לא היה בשימוש הביטוי הזה, חג האורים. היום בזמנינו, השם חג האורים, הוא שם קצת מקובל. אינני מדבר, על הציבור שלנו. אם אני שומע זאת, זה מאנשים שהם קצת בשוליים, כנראה זה בא להם מן החילוניים, אולי מן המכשירים והתקשורת שלהם. כנראה לא מתאים להם,

שערי יצחק – השיעור השבועי

חצי שעה רגילה, לפי שעות שוות, או שזה חצי שעה זמנית, לפי שעות זמניות? זאת שאלה טובה לכאורה.

כמו כן, לגבי מה שכתוב, כי עד עשרים אמה, שולטת עינו של אדם. לכן, אין להניחה יותר מכ' אמה. מה הדין, אם זה לעומק? דהיינו, כאשר הבתים הם נמוכים. האם דין 'עשרים אמה', נאמר גם בעומק, כאשר האדם נמצא למעלה, והנרות נמצאים למטה.

ויש כאן עוד כל מיני שאלות חכמות כאלה, וכהנה וכהנה. הוא יושב על המדוכה, לברר זאת מתוך ספרים וסופרים, ובתוספת נופך ממנו, אשריו ואשרי חלקו. בכך מצטרפת עוד ברכה, לסידרת "מועדי השם". יהי רצון שיעשה חיל, ויוסיף ויצליח, אכ"ר.

שאלה מהקהל: אין אצל העולם כזה ביטוי, חג האורים?

תשובת מרן שליט"א: אינני יודע, האם יש להם חג דומה, שמדליקים נרות וכו'. אבל לגבי עיקר המלה 'חג האורים', אם יוסף בן מתתיהו היה אומר כך, בודאי יש לזה על מה להישען, אי אפשר לשלול זאת. לא רצוי להשתמש במלה הזאת, כי בכלל ישנה שאלה האם זהו חג, כמו שאמרנו. אבל אינני יכול לומר שהמקור בא מן המקולקלים, כיון שיש לכך מקור קדמון.

ידוע שהגר"א רצה וביקש שיתרגמו את ספריו מיוונית או רומית ללשון הקודש, שבודאי יהיה מזה תועלת להבין הרבה דברים שקיצרו בהם חז"ל, ומקורב זכינו לכך.

שאלה מהקהל: לגבי זמן הדלקת נרות חנוכה במוצאי שבת, שמעתי שמרן שליט"א הורה, להתפלל ערבית בצאת הכוכבים, תכף ומיד, ואז להדליק את המנורה בבית. האם הדבר נכון?

ז"ל. הטעם, שמות אלו נובעים מנס פך השמן, וממצות חכמים להדליק נרות שמונה ימים [ספר חנוכה הלכות ומנהגים, פרק א' הערה כ"א].

בסדר, כך מובא בספר חנוכה הלכות ומנהגים. של הרה"ג צבי כהן שליט"א. אם כן, הדבר לא נורא.

אבל לגבי מה שנוגע לעיקר העיקרים, לנס של חנוכה, במנורת החנוכה, חושבני שצריכים להתרחק מכך, ולא לקרוא לה בשם חנוכה, כלל ועיקר.

ובעזרת ה' יתברך, בזכות ההתרחקות מכל תרבות יון והנגרר אחריה, לשמור על פך השמן הטהור, זה יהיה בעז"ה פח ההמשך לדורות, ותצמח מכך בקרוב ישועתנו ופדות נפשנו, אכ"ר.

דברי מרן שליט"א בשבח הקובץ "מועדי השם" על הלכות חנוכה.

זכינו בעז"ה, שבימים האחרונים יצא לאור הספר "מועדי השם" על הלכות חנוכה, במהדורא חדשה.

את סדרת "מועדי השם", מוציא אברך חשוב (החפץ בעילום שמו), אשר יושב ונתייגע על הרבה פרטים בהלכות חנוכה, לברר אותם. הוא היה גם בייעוץ איתי, בהרבה עניינים. מה שדיברתי איתו, ומה שכתוב בספרים.

בהתחלה הוא הביא את ההלכות מתוך הספר שלחן ערוך המקוצר, ולאחר מכן הוא מברר הרבה פרטים להלכה ולמעשה. יש כאן הרבה חידושים, והרבה שאלות וחקירות מעניינות בענייני חנוכה. דברים אשר לא חושבים עליהם.

אומר לכם רק לדוגמא, כמה דברים. מה זה 'חצי שעה' של הדלקת נרות חנוכה, האם זה

תשובת מרן שליט"א: כן. בכל אופן עדיף כך, להדליק מה שיותר מוקדם.

שאלה מהקהל: כמה הכי מוקדם?

תשובת מרן שליט"א: בצאת הכוכבים. 15 דקות אחרי השקיעה, להתחיל להתפלל, אחרי כן אפשר להדליק, ואחרי כן להבדיל.

שאלה מהקהל: מי שבאופן קבוע עושה לחומרא, כפי זמן רבינו תם?

תשובת מרן שליט"א: השאלה היא, האם הוא גם מיקל כמו רבינו תם. אם הוא נוהג רק לחומרא כדעת רבינו תם, חושבני כי בנ"ד זאת חומרא דאתי לידי קולא. דהיינו, הרי לפי הרמב"ם, לאחר חצי השעה הראשונה, זה כבר לא נחשב קיום מצוה. ואבותינו נע"ג, לא נהגו כדעת רבינו תם. א"כ יותר טוב שיתפוס את חצי השעה הראשונה, אם אפשר. במקרה זה, שלא יחמיר כמו רבינו תם. עדיף כך. אם הוא הולך כמו רבינו תם גם לקולא, אולי כן. יש לו עכ"פ על מה לסמוך, דעות הראשונים הסוברים שזמנה כל הלילה. אבל אם הוא לוקח אותו רק לחומרא, בנ"ד החומרא מביאה לידי קולא.

שאלה מהקהל: הוא יצטרך על כך התרה? תשובת מרן שליט"א: הדבר תלוי, לפי הקבלה שלו. אם הוא נהג כר"ת רק לחומרא, ממילא מונח בכך, כי כאשר זאת קולא, הוא לא התכווין על כך. אבל אם למשל בשנה שעברה, הוא הדליק במוצ"ש כפי דעת רבינו תם, וירצה עכשיו להקדים, הוא יצטרך התרה. כיון שהוא כבר נהג כך בפועל, ומסתמא חשב לנהוג כך תמיד.

שאלה מהקהל: איך לעשות את ההתרה? תשובת מרן שליט"א: כרגיל ע"י שלושה, דגמירי וסבירי, ואחד מהם הוא חכם בעל הוראה. ותחילה יתחרט, ויאמר שמכאן והלאה הוא ידליק כפי הזמן המקובל.

שאלה מהקהל: אם הוא לא ידע זאת, הוא לא חשב שזאת חומרא הבאה לידי קולא, הוא לא יצטרך התרה?

תשובת מרן שליט"א: יתכן, לפי עיקר הדין. אבל למעשה, זהו מה שאני אומר, אם הוא כבר נהג כך, אין הכי נמי, שיעשה התרה. אבל אם הוא עוד לא נהג, אבל הוא התכווין רק להחמיר, א"כ כעת הוא ידליק בזמן, כמו כולם. וכאשר אמרה נותביתו של מהר"י פראג' (מרבני מצרים בזמן הגינת ורדים) אני מוציאה שבת כמו כל היהודים.

לאחר השיעור: קריאת מגילת בני חשמונאי ליום א' דחנוכה ע"י הציבור, ומסיבת חנוכה.

בעזרת ה', עלה בדעתנו השנה, לחדש שוב את העניין של קריאת מגילת בני חשמונאי בציבור. אבותינו נע"ג, במקומות שנהגו לקרוא את מגילת בני חשמונאי כפי המנהג הקדמון, גם מהרי"ץ זיע"א מזכיר זאת [בעץ חיים דף קס"ג ע"א], היו קוראים את כל מגילת בני חשמונאי ביום שבת. איננו יכולים להנהיג לקרוא זאת בבוקר, כיון שהדבר יכביד על הציבור, לכן אנחנו קוראים זאת לפני תפילת מנחה. כך גם נהגו אבותינו. אמנם מהרי"ץ מזכיר, לקרוא זאת בשחרית שבת, אחרי ההפטרה, לפני י"י הושיעה, כמו שקוראים את תיקון פורים. אבל הדבר קשה, לכן אנחנו מעדיפים להנהיג לקרוא זאת לפני תפילת המנחה. בעזרת ה' אני מקוה כי כאן בבית המדרש פעולת צדיק, בשבת הבאה, נקרא את המגילה מהתחלה ועד הסוף, כפי שהיה נהוג בדורות שעברו.

אבל למעשה, אנחנו חילקנו בס"ד את המגילה לשמונה ימים, בחוברת מאי חנוכה, זהו דבר חידוש, ותירגמנו זאת ללשון הקודש, בכדי להקל על הציבור, כי רבים לא יבינו. אבל כידוע וכמובן, המקור הוא בארמית.

שערי יצחק – השיעור השבועי

זאת, כיון שברצוני שלא יהיו טעויות במסורת. זאת הפתיחה שלי, שעשיתי זאת, בתורת פתיחה. הם כתבו זאת בסתם, בתורת כותרת.

[מרן שליט"א מתחיל לקרוא את הפתיחה הנז"ל, ולאחריה פסוק אחד, והציבור חוזרים אחריו ביחד, וכך ממשיכים אחד אחרי השני בסדר, על זו הדרך].

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד ע"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו. לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון. ניתן להקדיש את הוצאת השיעור לע"נ, או לרפואה, הצלחה ופרנסה טובה. פרטים בטלפון: 050-4140741

כמו־כן, יש לקריאה ניגון מיוחד. לכן, עוד מעט בס"ד אנחנו נקרא פסוק אחר פסוק, ונחזור על כל פסוק ביחד, בכדי שיכנס לאנשים הניגון הנכון. זה לא ניגון של נביא, דהיינו לא כמו ההפטרה, אלא ניגון קצת שונה, כמו הניגון של ספר דניאל ועזרא, בחלקים הארמיים. מי שיודע את המסורת, לצערינו נשכח הדבר הזה, ומי שאינו יודע, הוא ממשיך באותה המנגינה של נביא, גם את הארמית שבספר עזרא ודניאל, כביכול הכל אותו הדבר. אבל המדקדקים יודעים, שיש לכך מנגינה מיוחדת. וזהו אותו הניגון, כמו מגילת בני חשמונאי. כאשר עושים שילוש, חשוב לדעת זאת.

ישנה כאן פתיחה, נפשי לי"י מחכה, ואודה לו בנס חנוכה. לא היה מקובל, להגיד זאת, אבל אני עשיתי זאת מעצמי, שיהיה בתורת פתיחה. זה לא המלים שלי, לקחתי זאת מאיזה שהוא מקור, מצאתי זאת בחלק מן התכאליל שכתב זקני מהריק"א זצ"ל ראב"ד רצאבה, אבל הדבר מתאים בתורת פתיחה. אני אומר

מעשה רבי יודן

והיה כענין דבא לעת ערב לבית ד' יהודה והיה עומד על הכתב
 ואמר רבי יהודה רעב תנו לי לחם ואמר רבי יהודה כלל
 שם פת לחם כלל חזר ד' מאיר ועמד ואמר תנו לי מעט
 פת לפי שלע רעב והיה ד' יהודה אופל הוא ובענין פת חרובה
 על ביצה אחת מבלגלת עד שהעיק עליהם רמי מיד הפעם
 אותו ונתנו לו מעט פת וחצי חותה ביצה נטל ידיו ד' מאיר
 ובירך ואכל ואמר לר' הוצא בעך ואשתך למקום אחר
 ואע ואתה ענין בזה המקום לפי שאין לו מקום מיד הוציא
 בענין ואשתו למקום אחר וסגרו עליהם הדלת והסיר ד' מאיר
 היסקה מעל פניו והחיר כל המקום מיד ראה ד' יהודה ש
 שהוא רמי עמד ר' ונשתתח לפענו ונשקו על ד' מאיר
 והחיר ד' מאיר שני הנחשים ובאו לפתח רבי יהודה והיו
 צועקים בדמות בנו הבכור ועמד לפתוח אל ד' מאיר
 שב וא' תפתח בא הנחש ועמד בדמות בנו הקטן ועמד
 לפתוח אל ד' מאיר שב וא' תפתח בא הנחש ועמד
 בדמות בנו השני ועמד לפתוח אמר א' תפתח ועמד
 צועק הנחשים ואמר רבש"ע אתה גזר ומאיר מנסה
 ומיד אתו הנחשים בבקר עמדו לפתוח אל ד' מאיר
 ראה לו הנחשים שבאו בלילה לעשות כך וכך בשם
 הצדקה שאין אדם יודע צדקה עמד ד' יהודה וחילק
 המונות שלש עשר ושלש לעניים ושלש ללומדי תורה
 ועל זה נאמר וצדקה גמול חמדות אפילו חמדות עצמה

מעשה שויה באשכנז

שנת אתתן לצי פנים אחת בזה מלכות אפס
 ישל שמו וחזו בה יותר על שנים אף ואין בה
 אחת והיא גשארית היקנים והם היו שונאים את שויה

צילום כת"י עתיק מעשה שהיה באשכנז אשר ממנו נתגלה המקור
 לעשות צורת אריות ע"ג ארון הקודש אצל האשכנזים כנז"ל עמוד 8

מעשה שהיה באשכנז

שבת ג' פגיונותם שיכתבו ישראל על דרך השורש
 להם בלא ושלל וחיו כולם עדלים אמרו להם אלכו
 ארבע שיעבדו עבודתם ויכנסו בדתם ויהיו אומה אחת
 אמרו היינו ער שאתם גזרים עלינו תגזרו גזירה על
 היהודים בתחלה שימירו דתם ויכנסו בדתכם ואנחנו
 נילכנו לדתכם באחרונה מיד קראו לזקני ישראל ולחכמים
 שבישראל ואמרו להם אנחנו מבקשים מכם שתיכנסו לדתנו
 ואם בלתי אנחנו הורגים אתכם אנשים ונשים וטף ולב
 נשאיר מכם שהיד נפליט מיד שאל המתנה ג' ימים אם
 תמירו דתו או יתקבלו הלכו ישראל וגזרו תענית ג' ימים
 הם ונשים ובעה וטפם ובהמתם וכל יונקי שדים ולא
 האכילום מאומה והיה להם בית כנסת גדולה מימור
 בית ראשון והלכו ונתפללו בה והיו מתעשים וצוברים
 זכות חפצים עד שעלתה צעדתם לארצם שלש ליל
 נסעו כל תפלת המנוח והשליש כבר עתה צוה אצלם את
 המלך ובימים אלו ובתוכם מכל אומה ולשון חזק
 ונמרץ חזקו ישראל אל לאו כיצור נעשה חו' לא יהיה לנו
 מלך ויקראו ונחמור בבית הכנסת ונגנו ספרי תורה
 ונשיר בליל זה לא יקחום העדלים מיד קמו וחפרו לתוך
 הארץ ושמרו צפתה היכל ונחמור לקחת ספר
 תורה וחדרו מעמם להיכל ולא יכלו לחתום שער יצא
 להם קול מתוך ההיכל ואמר להם ישראל בע אברהם
 יצחק ויעקב אל תיראו הן ילחם לכם ואתם תחרישון ב
 באותה שעה ירדו עליהם השמים ויראו להם מה חתם
 השמים למלך אמרו הרי אנו צולנו מתקבצים מלכים
 חסד וחסד הוא צדק באותה שעה יצא עליהם אפרנג
 ויפלו כל הארצות של חסד והיו הארצות מוציאים נצוצות
 ונפלאות על העדלים והיו הורגים בהם במלכות אפרנג

יותר

המשך צילום כת"י דלעיל

מעשה שהיה באשכנז

וְהָיָה כִּי יִשְׁכַּבְתִּים אֵלַי וְהָיָה הַמֶּלֶךְ צוּר וְאֶתֶר בְּטֶל הַגִּיטָה
 מִכָּאן וְזוֹ אֵסֶפֶה אֵין אֵי אֵזֶר עַל כֵּס שֶׁנֶּאֱמָר הַיְיָ אֱלֹהֵינוּ
 אִם שָׁמַת בְּתַעֲס בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה אֵין אֵי לֹקָח מִשְׁכָּנָה
 אֵבֶע שֶׁנֶּאֱמָר וְזוֹ אֵיגֵדֶת וְחֹתֶם שְׁלִי וְשֶׁל חֶכְמֵי הָעֲרָלִים הַקִּדֻּשִׁים
 בִּידְכֶם לֵאמֹר וְלַעֲד בַּחֹתָה שֶׁנֶּאֱמָר הַחֲכִימֹת לְמִקְדָּשָׁם
 כְּתוּב הַהֵיכָל לְמִקְדָּשׁ שִׁיצְאוּ וְהָיְתָה תְּשׁוּעָה גְדוּלָּה לְיִשְׂרָאֵל
 לְקִיּוּם מֵהָ שִׁכְתוֹב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה וְאָף גַּם זֶה בַּחֲתוּמֵי הַתּוֹרָה
 חֻבִּיבִים לֹא מַחֲסִתִּים וְלֹא גַעְלִתִּים וְגו' הַרְחִיק יְצִילָנוּ מִכָּל
 חֻבִּיב וְצָר וְיִגְחָלֵנוּ בְּקִרְבּוֹ חֲמֵן כִּי יִהְיֶה רִצּוֹן

מעשה דבת ו עקיבא

מעשה בר עקיבא שניתן לו חשה חטובה ביותר חשה
חיל והיתה לב בית והיתה מלמדת אותה לעשות
כמעשיה הטובים והיתה אשה דבי עקיבא מברית חלש
מאות תלמידים והיתה ביתה מלמדת לעובדי דרכים ומה
לוקחת מאחד כל סעודה ומצעבת אותו לעובדים טובים
עד שהזקנה והאריזה ימים ובשבעים קנה לעצמה בית
העולם אחד לבתה לא הארכת ימים לא שבעים שנים
אפוא לא תהיה תלמידים ופיתו תצוה ללמוד תורה
אורה לא אשה כמעט קטנה שכל שנה תלמוד
ועשתה ביתה בית ללמוד ימים אחד ה עקידה לבית
בתי אחתם תלמידים שכל לא חשה אשה אותה בנות
שתעשה צרכי תלמידים תלמידי אורה טוב
דברת מיר אשה חכמה ונחמדה ועליה נאמר ואלה
אני אצל מלכותי ואם תלמידים תלמידים ביתה מצוה
לבתי והיתה בכל לוקחת מאחד מהם סעודה
אותו אצלם לחורשים לאחר שיקראוהו לבית
עקיבא לבנם בגדי שבת אורה לא אשה חכמה

המשך צילום כת"י דלעיל

အသံ

שאו' וברכה וכל"ה, ואחשבה"ל זה כמו שחזק שני לנפש אפוא ה' חסדו משהחזקתו
שאי' ולא חסיד"י אלא לזרע פשט טעם הוא אישי ברכים. ואני מוצא את דברי
כותב ואומר כותב ומתקן, וד שפירשתי שו"א מאשר שיכלו פול' טעם להם שכתב ראש
אשר פשוט הוא בארץ טעם מאשר.

[illegible]

הענין העיקרי - תפילה ביציאת המדבר (יציאת מצרים) (יציאת מצרים) (יציאת מצרים)

[illegible]

כמה אנחנו צריכים אלמנה עומדת אומנים מתי"ב שא"כא לפתוח ולזרז, לפני השורות, להפנות את
השימוש של תורה בשיעורים השבועיים (אשר ימים יצאו שפ"ב בפתח המחתה לאלה אשר ואפס פתחים)
ישתמשו שמו של הקד"ה שזכרו לנו ויתר חכמי אבותינו ב"ה.

אשר כח א' פיקורו במלתו א' בכתב-המית, לה שילח ויחש את-כח המית בפ'ותו
למל'ת' כח למל'ת' מל'ת' (מל'ת' מל'ת').

מפני אכבוד ה' ואכבוד תורתו ואכבוד כת' בעדמה ואחריה אין קץ ונפשו קדושה קדושה
מלאה אלה לאלה מלאה כסף כל חסידים מתקשים לקבל רכוש.

①

הס"ד יום ד' י"ג טבת התשע"ז

לכבוד מו"ר מנחם הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א

בראשית דברי ארשם את רשמי אל שיצורו הנפלא שמסר
 שלשם ברכסים, שהם לנו עונג רב והביאנו להיות שמחים
 וששים, בראותנו אברכים רבים לצד קובצי צינים כולם יחדיו
 מתכנסים. ומה נהדר היה מצמד הקבלת פנים, אין מילים
 בפינו לבטא את הרגש שבצומח ליבנו לפני ולפנים.
 אראות את כולם יחד שמחים אבות וגם בנים, צמחים
 לשמוע דברי א-להים חיים. כול תמייה הם לנו דברי
 המוסר וההתעוררות אשר צדק, בשלוב ענייני ההלכה המתקין
 להתקין מצבם, היוצאים מפי מנחם שליט"א אשר שופכים
 אור גדול בהבנת הענין המדובר, והדברים שמחים כנתינתן
 מסיני. אכן, הרושם והטעם המתקין מן השיעור שנסך בקרבנו
 הרבה כח להתרווחות הכוח, בודאי ישאר עוד זמן רב.
 ויהי שמור שליט"א ימשיך ויבדיל ויסדל אהלי תורה והאדירה
 מתוך בריאות שמחה וטוב לבב.

ואזכיר כאן אברכה את המארגנים הצוסקים במלאכה
 ה"ה הרב איאור מאיר מושלם שליט"א יחד עם גיסי הרב
 איתמר גיסי שליט"א שהפקידו רבות למען יבא דבר מושלם,
 וכן ברכתנו למשקל המסור והנאמן הרב שילה יצאלי הי"ו
 רב פאליס אתורה ולתעודה ויד ימינו של מנחם שליט"א, ישר
 חיים לאורייתא.

ביקרא דאורייתא

אסף לוי ביער